№ 14 ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ 2 ԱՊՐԻԼԻ 1894 № 14

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ՇԱՒԻՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„ՇԱՒԻՂԸ“ ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» Տարեկան գինը 10 ղրան, կէս տարուանը 6 ղրան: Առանձին համարները 5 շահի. Արտասահմանում տարեկան 8 ֆրանկ կամ 3 րուբլի, կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 րուբլի: Թէհրանում գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ: Մեր հասցէն. Téhéran. Rédaction CHAVIGH:

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է ցերեկուան 8—4 ժամը: Կիւրակէ եւ տօն օրերը 10—2 ժամը: Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լեզուով: Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր քառին 1 շահի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչ է հասարակական ոգին—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Դավրէժից. Նամակ Նոր-Ջուղայից Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ղարադաղի գաւառը:

ԻՆՉ Է ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

„Շաւղի“ 8-րդ թուի մեր խմբագրականը. „Ջուղայի հայոց հասարակական ոգին“ վերնագրով, տեղի տուաւ ինչպէս արդէն մեր ընթերցողները տեսան, երկու թղթակցութեանց նոյն քաղաքից, մէկը թեր, միւսը դէմ: Նախ մենք ուրախ ենք տեսնելով որ լրագրական յօդուածին այդ տեղ պատասխանում են յօդուածով, և այդ կերպով նպաստում են վիճաբանուած խնդրի լուսաբանութեանը. ոչ թէ հայհոյանքներով և լուտանքներով, ինչպէս դժբաղդաբար սովորութիւն է մեր մէջ:

Այնուամենայնիւ մենք հարկ ենք համարում յիշեցնել, որ լրագրի մէջ քննադատել մի հաստատութիւն, կամ մի հասարակութիւն, չէ նշանակում ոխ ունենալ նորա դէմ կամ ատել նորան. այլ ընդհակառակը՝ եթէ մեր սրտին շատ մօտիկ չը լինէին Ն. Ջուղայի ազգային շահերը, բազմակողմանի հաստատութիւնները, մենք ոչ թէ կը քննադատէինք, այլ կը լռէինք: Միւս կողմից, մենք առաջինը կը լինէինք բերկրանքով ճանաչելու մեր սխալը, եթէ այդ թղթակցութիւններից երևար որ մենք սխալուած ենք. դժբաղդաբար այդ պէս չէ:

Թողնելով երկրորդ նամակը, որ կէտ առ կէտ հաստատում էր մեր խմբագրականի մէջ յայտնուած գաղափարները, և դեռ աւելի առաջ էր երթում, մենք կը պատասխանենք պ. Գ. Ջօհրաբեանցի նամակի մի քանի կէտերին, որոնք ձգտում են հաստատել որ Ն. Ջուղան զուրկ չէ հասարակական կեանքից (երանի այդպէս լինէր): Ահա փաստերը. Ն. Ջուղայի հայերը օգնել են Հայաստանի սովեալներին (ժամանակին) նոյնպէս և թատերասիրաց ընկերութիւն են ունեցել (ժամանակաւ), Խաչատուր վարդապետի բացած հանգանակութեան նպաստել են (1888) հին ջուղայեցիք գումարներ են կտակել ազգային օգտին (ժամանակաւ). „Արարատ“ են բերել տուել. (այս էլ ազգասիրութիւն է!) Երուսաղէմայ պատրիարքին օգնել են. Ջուղայի հայերը ջուղայեցիներ էին ժամանակաւ և այլն և այլն, եթէ նոքա կանոնաւոր դպրոցական տուրք չեն վճարում իւրեանց դպրոցին, պատճառն այն է որ նորանցից չէ պահանջուած, և եթէ այդ բանի մէջ ամեն տեղի հայերը յանցաւոր են, ինչու միայն ջուղայեցիք պէտք է դատափետուին:

Ահա մեր քանի պատասխանները:

Մասնակցել հանգանակութեանց, չէ նշանակում ունենալ հասարակական ոգի. հասարակական ոգի կարող են ունենալ այդ հանգանակութեանց ձեռնարկողները, բայց ոչ բոլոր մասնակցողները, շատ ան-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ
(Ղարադաղի Գաւառը)

Այդ լեռան ստորոտում մի „գաղէ“ (գետնափոր ախոռ) ծածկւում է լեռան գագաթից թափուած հողակոյտերով եւ քարերով: Այդ այդպէս մնում է, մինչեւ Ղարադաղ են գալիս հայերը, որոնցից մէկը սկսում է նորոգել այդ ախոռը, որպէս զի իւրը բանեցնէ իւր եղբայրների օգնութեամբ, ընտիրը փորելիս գտնում է մի խուրջին, որի երկու կողմերը լի են լինում ոսկիներով, որ այդ տեղ ներս է ինկել բանդուած երդկից, նոյն արշաւանքի ժամանակ: Այս նոյն ոսկիների մնացորդը կարծւում է թէ դեռ կայ այդ անձի որդիների մօտ, եւ ասում են թէ մինչեւ անցեալ տարիները նոքա դեռ այդ փողը ծախս էին անում:

2. Զանաղչի որ միւսի պատճառով կոչւում է բուտորին Զնաղչի 50 տուն հայ բնակիչներով: Այս գիւղի այժմեան շինութեան չորս անկիւններում հին ժամանակից եղել են չորս անառիկ բերդ որոնց աւերակներն այժմ պարզապէս յայտնում են նոցա նախկինը: Սոցա բնակիչները այնքան ճշնաւութիւն են ունեցել միմիանց հետ որ ամիսներով փակուած մնացել են բերդերի մէջ մինչեւ միւս գիւղերից հաշտարարներ են եկել սոցանց մէջ խաղաղութիւն ձգելու:

3. Սուլուղարայ կամ Ամիրարաղ (վերջին անուամբ կոչւում է, որովհետեւ Ն. Բ. Նայիբ Սալթանայի հրամանովն է շինուել 6—7 տարի սորանից առաջ) 16 տուն հայ բնակիչներով: Այս գիւղի շինութեան տեղի մասին պատմութիւններ են պատմւում որոնց մասին աւելորդ եմ կարծում այժմ խօսել:

4. Զանրադ ուր կան 8 տուն հայ միայն: Այս չորս գիւղերի կրօնական հովիւն է ծերունի հայր տէր Յովհաննէսը, որ ամենայն ժրութեամբ մինչեւ այժմ աւելի քան 40 տարի կառավարել է իւր թեմի ժողովուրդը: Տէր-հայրը ոչ միայն վիճակաւոր քահանայ է Ղարադաղի համար, այլ շրջականների թուրք եւ հայ բնակիչների պաշտելի բժիշկն է, որ ամեներին հիւանդին չը տեսած բժշկում է: Տէր-հօր դեղօրայքը այլ բժիշկների դեղերի տեսակից չեն. նա միշտ գործ է ածում հողեղէն դեղեր թուրք գրքից եւ այսպէս պատրաստում է թուրքերին մի տեսակ ակնածանքով վերաբերուիլ դէպի բժշկութիւնը:

Ինչպէս այս կողմերի այնչափ կատաղի թուրքերը մեղմանում են երբ իրանց վէճը կամ կռիւը մի հայի հետ է, վախենալով հայոց Քեաշիշի օջախից:

Մեծ եւ հին օջախ է տէր Յովհաննէսի օջախը. նոցա սերունդը պապից պապ բոլորը քահանայ են եղել: Այժմեան տէր Յովհաննէսի պապը նոյն անունով մեծ տէր Յովհաննէսը, բաւական յիշատակելի եւ պատմական մի քահանայ է եղել, նա եղբայրացել է Համադանի մեծ տէր Յովհաննէսի հետ խաչ եւ աւետարանով, որով սիրում եւ յարգում է տէր հայրը Համադանի մէջ տէր Յովհաննէսի սերունդը իւր տեսածներին:

Մինչեւ տասը փարսախ հեռուից, թուրքեր գալիս են իրանց հիւանդների համար հոգեւոր դեղ տանելու, եւ այնչափ հաւատացած են այդ օջախին որ եթէ տէր հայրը ներկայ չը լինի, նոցա ցաւը դարմանելու, նոքա կը բաւարարուին մի ուրիշ անձի գրութեամբ, որն այդ տանը բնակում լինի, եւ եթէ այդ էլ չը լինի, նոքա կը բաւարարուին այդ տան մի բուռը հողը տանելով, որի միջոցաւ իրանց հի-

գամ լինում է որ մենք շպրտում ենք մի քանի թռՅման հանգանակութեան տետրակ բերողին, ոչ այնքան դրդուած ազգային օգտի գիտակցութիւնից, որքան տետրակը բերողի երեսից ազատուելու, և կամ մի սիրելի բարեկամի խաթեր համար: Այդ յիշուած հանգանակութիւններից ոչ մէկը, Ջուղայի հասարակութեան նախաձեռնութեամբ չէ սկսուած:

Ունենալ նախահայրեր, որոնք մեծ գործեր են կատարել, մեզ իրաւունք չէ տալիս պարծենալու և մեր դափնիների վերայ հանգստանալու. Հասարակական կեանքը—մի առօրեայ կռիւ է խաւարի դէմ. մենք կը սիրէինք տեսնել մեր սիրելի հայրենակիցներին կեանքով տրոփուն, և գաղափարների պատերազմի մէջ գտնեյինք, ոչ թէ հին հին դարուց յիշատակներով երազող և մխիթարուող:

Ջուղայեցիները և մանաւանդ ուսեւոր դասակարգը, որոնց ուղղուած էր գլխաւորապէս մեր քննադատականը, զուր տեղ են մտածել որ իւրեանց դպրոցի վիճակը հնդկահայ հիմնադիրներից ապահովուած լինելով, իւրեանք ազատ են ամեն տուրքից և գործելու պարտականութիւնից: Նախ հաստատուած է որ այդ վիճակը այնքան էլ ապահովուած չէր, քանի որ դպրոցի նոյն իսկ շէնքը գրաւ դրըուած էր մի պարսկի և Մ. Բրուսի մօտ: Գործերի այդ վիճակի մէջ կլանալ վարժարանին ամսական երկու դրան վճարել, չէ նշանակում ունենալ հասարակական ոգի: Եւ մի րոպէ ենթադրենք, որ այդ վարժարանի վիճակը կատարելապէս ապահովուած է եղել, և լեզուական պիտոյքներին բոլորովին բաւական, արդեօք երբ և իցէ չանցա՞ Ջուղայեցիների սըրտի միջից մի համակրական զգացմունք դէպ ի շրջակայ 30—40,000 հայ գիւղացիները, որոնց վիճակը արտասուելի կերպով ցաւալի է, և եթէ կեդրոնական դպրոցը իւր հիմնուած օրից տարեկան 5—10 հոգի գիւղացի գիշերօթիկ աշակերտներ բերելով կրթէր և յետ ուղարկէր դէպ ի այդ գիւղերը, որչափ տարբեր կը լինէր այսօր այդ տեղի վիճակը, և նոյն իսկ այս օր, արդեօք Ջուղայեցիք մտածում են այդ բանի վերայ:

Բայց գիտեմ ինչ կը պատասխանէ պ. Ջօհրաբեանցը. նա կասէ արդեօք Թէհրանցիք մտածել են այդ բանի վերայ, արդեօք Ռաշտեցիք մտածել են, ինչու միայն մենք դատափետուենք: Ոչ պարոն. Պետրոսի յանցանքը չէ արդարացնում Պօղոսին. ոչ էլ Թէհրանի կամ Դաւրէժի հայերի անտարբերութիւնը կարդարացնէ նոր Ջուղայեցիներին:

Հասարակաց շահերի գիտակցութիւն չէ նշանակում այդ շահերի շրջանը օր ըստ օրէ նեղացնել, ընդհանուր ազգութիւնից իջնել դէպի քաղաքային նախանձախնդրութիւն, քաղաքից իջնել դէպի թաղը, թաղից դէպի եսը. ոչ. այլ ճիշդ հակառակ գծով պէտք է ընթանալ, տարածեցէք ձեր համակրութիւնը ձեր մերձաւորներից յետոյ դէպի ձեր թաղը, ձեր քաղաքը, ձեր գաւառը, համայն ազգութիւնը և դեռ աւելի ընդարձակ և երբէք մի կանգ առնէք մտածելով որ բաւական է այդչափ գործել:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԱՒՐԻԶԻՑ

—

21 մարտի 1894

Մարտի 6-ին կիւրակի ս. պատարագից յետոյ, Լիլաւայի թաղայոց ուսումնարանի մէջ, կայացաւ նոյն թաղի, գրադարան ընթերցարանի համար, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Ժողովը բացեց գրադարանի նախկին տեսուչ, պ. Աբրահամ Մելիք Աբրահամեանցը, մի փոքրիկ և համեստ ատենաբանութիւնով. ժողովը կազմուած էր 45 հոգի զուտ լիլաւայցիներից:

Ընտրուեցան 9 հոգի որոնցից -ը պէտք է կազմեն վարչութիւն, իսկ 4-ը փոխանորդներ, վարչութեան անդամները բոլորն էլ տեղացիներ են:

Նոր վարչութեան յանձնարարուեցաւ մի նոր ծրագիր մշակել գրադարանի համար: Եւ ձայների մեծամասնութեամբ, բաժանորդագին որոշուեցաւ 4 կարգի ըստ կարողութեան: 10 թուման, 7 ղրան 5 ղ. 2 ղ. բոլոր բաժանորդները կունենան հաւասար իրաւունք. Ներկայ եղողները բոլորն էլ բաժանորդ գրուեցան առանց բացառութեան: Կազմուեցաւ արձանագրութիւն և բոլոր ժողովականները ստորագրեցին:

Նոյն օրը թեմի ս. Առաջնորդը յատուկ յայտարարութիւնով ժողով էր կոչել առաջնորդարանի վերաշինութեան և հանգստարանի համար, հոգաբարձուներ ընտրելու:

Ժողովին նախագահում էր նորին Սրբազնութիւնը. ժողովականների թիւը հասնում էր 40-ի:

Առանց քուէարկութեան, հանգստարանի համար հոգաբարձուներ ընտրուեցան, Բերդաթաղի հասարակութեան կողմից, պ. Գալուստ Վարդանեանցը, իսկ լիլաւացիների կողմից, պ. Մաթէոս Յովսէփեանցը: Վճռեցին ծախսել, այս

ւանդն անպատճառ կատարելու:

Եթէ մի որ եւ իցէ հայ, շրջակայ գիւղերից, նեղութեան մէջ լինի, նա թող միայն ասէ թէ ես տէր Յօր ծառան եմ, կամ նորա մի ճետուոր ազգականը, նա ոչ միայն իւր նեղութիւնից կազատուի, այլ նաեւ մեծ պատուի կարժանանայ: Ահա այսչափ պատուի եւ յարգանքի տէր է այս չորս գիւղերի վիճակաւոր հայր տէր Յովհաննէսը:

Միւս երեք գիւղերի ամենամեծն է Լար, ուր կայ հայր տէր Խաչը: Այս գիւղն ունի 62 տուն հայ բնակիչ: Դորանից յետոյ է Ենգիդղալայ (Նորաշէն) գիւղը որ ունի 27 տուն հայ բնակիչ. միւս գիւղերը բոլորը հայից աւելի թուրք ունին, բայց այս գիւղում ամենեւին թուրք չը կայ: Սա մի փոքրիկ գիւղ է գեղեցիկ դիրքով: Այն ժամանակ երբ Ղարադաղի մի քանի գիւղերը վերաբերում էին հայ կալուածատէր աղա Հայրապետին, այս գիւղի տեղը ամայի է լինում: Հանգուցեալ բեկթուրայ (տանուտէր) Գիգարը, մի բարեպաշտ անձ, Փիրխալից գալիս է այս կողմերը եւ խնդրում է աղա Հայրապետին այդ տեղն իրան տալ մի փոքրիկ գիւղ շինելու համար. նա ընդունում է այդ խնդիրքը եւ շինում է գիւղը որի առաջին բնակիչն է լինում հանգուցեալը: Այս գիւղի շինութիւնը հազիւ լինի 35—40 տարի, բայց դժբաղդաբար տեղացիները չեն կարենում այդպիսի դէպքերի ճիշդ ժամանակը գտնել: 20 տարին խառնում են 40-ի հետ, ուրիշ դէպքեր որպէս հիւսիսային ժամանակակից մի դէպք, պատմում են թուականը յիշեցնելու համար այնպէս որ կամաց կամաց թէ խօսքի նիւթն է փոխւում եւ թէ ժամանակը: Սիրելի ընթերցող, շատ նեղութիւն մի քաշիր իմանալու թէ ինչպէս են Ղարադաղցիք խօսք խօսքի խառնում. հարցին պատասխանելու փոխարէն աւելի պարզ եւ մօտ օրինակ առ իմ գրութիւնս, որի մէջ Ենգիդղալայի շինութեան ժամանակը որոշելիս, կամաց կամաց սկսեցի գրել տեղացւոց խօսակցութեան ձեւի վերայ. ուրեմն կարող էք արդէն ինձ կէս Ղարադաղցի նկատել:

7-րդ գիւղն է Զամբալը 20 տուն հայ բնակիչներով, որ շինուած է միւս գիւղերից մի քիչ հեռու, գեղեցիկ սարերի մէջ, բարձր դիրքով, որով կարող էք երեւակայել որ սա միւսներից շատ աւելի սաստիկ ցուրտ ձմեռ կունենայ, չը նայելով որ միւսներն եւս նուազ ցուրտ չեն:

Վերջին երեք գիւղերի հոգեւորական հովիւն է հայր տէր Խաչը, որ բաւական լաւ է կառավարում իւր հօտը եւ վիճակը:

Այս 7 գիւղերն ի միասին ունին միայն 235 տուն հայ բնակիչ. որոնցից գրեթէ 125-ը հայր տէր Յովհաննէսի ծուխն են կազմում եւ մնացած 110-ը հայր տէր Խաչինը: Լարը, ամենից առաջ է ընդունել եւ տեղ տուել պանդուխտ հայ գաղթականներին: Այս գիւղերից միայն երկուս վերին Զանգալօ Լար եւ Ենգիդղալայ ունին մի մի աղքատիկ եկեղեցի, որոնց մէջ շատ քիչ անգամ է հաւաքւում ողորմելիների խումբը: Բայց վարժարան...... չեն տեսել եւ չը գիտեն թէ ինչ բան է այդ:

Ղարադաղցի հայից թէ մեծ լինի եւ թէ փոքր հարցուր թէ ձեր պապերը որ տեղից են եկել այս տեղ պանդխտելու, „Հայաստանից“ պէտք է լինի քո պատասխանը, որպէս թէ իրանց պապերը Հայաստանցի լինելով բոլոր հայից մի առաւելութիւն է: Բայց որչափ կարեւոր ծերերը՝ գիտելութիւնները

տարի Հանգստարանի վերայ 100 թուման, Հանգստարանի Հոգաբարձուներն այս փողը պէտք է ստանան երկու թաղի եկեղեցիներից: Այս ծախսը ծածկելու համար, վճռուեցաւ որ սորանից յետոյ ննջեցեալ պատահելիս, տէրերից ըստ կարողութեան փող վերցնեն Հանգստարանում թաղելու համար. 4 թուման. 3 թ. 2 թ. 1 թ. իսկ աղքատները ձրի: Աւելացած փողը պէտք է յատկացնի երկու թաղերի ուսումնարաններին:

Ի մէջի այլոց խօսք բացուեց մեռելաճաշի մասին, ս. Առաջնորդը խնդրեց ժողովականներից, որ աշխատեն ամեն կերպով այդ աւելորդ ծախսի առաջն առնել, բայց մի քանիսները սկսեցին զանազան առարկութիւններ անել այսպէս է, այնպէս է, գերեզմանատունը հեռու է ևայլն. բաւական խօսակցութիւնից յետոյ մեռելաճաշն արգելուեցաւ մեր մէջ, ինչպէս ամեն հայաշատ քաղաքներում. արձանագրուեցաւ և. ստորագրուեցաւ ժողովականների կողմից, միւս խնդիրների հետ միասին:

Առաջնորդարանի վերաշինութիւնն ուզում էր Ն. Սրբազնութիւնն ինքն անել իւր ծախսով, բայց ժողովականները չընդունեցին: Ժողովականները խնդրեցին ս. Առաջնորդից որ մի հանգանակութեան իրաւունք տայ ամբողջ Առաջնորդականում, որից յետոյ իրանք կը վերանորոգեն:

Ս. Առաջնորդը հաւանութիւն տուաւ այդ բանին և ինքն էլ իւր կողմից նուիրեց 100 թ.: Առաջնորդարանի վերաշինութեան գործը ժողովականները յանձնեցին երկու թաղերի հոգաբարձուներին և յանձնարարեցին որ աշխատեն, պէտք եղած նիւթերը գնել, և Զատկից յետոյ սկսեն վերանորոգութիւնը: Ժողովականները բոլորն էլ ստորագրեցին թէ առաջին և թէ երկրորդ արձանագրութեանը:

Ընկերութիւններն որ կազմւում են Դավրէժում: Շուտով պէտք յանձնվի ս. Առաջնորդի հաստատութեանը, Դավրէժի թատերասիրաց ընկերութեան ծրագիրը: Այս ընկերութեան անդամակցողը պէտք է միանուագ տայ 3 թ. ընկերութիւնը պէտք է աշխատի սիրողներից և անդամներից կազմել մի նուագածուների խումբ և տալ Դավրէժում պարբերաբար ներկայացումներ, որից գոյացած արդիւնքը պէտք է ծառայեցնէ զանազան բարեգործական նպատակների, ընկերութիւնը պէտք է աշխատի որքան կարելի է շուտով ունենալ իւր սեպհական թատրոնը: Առ այժմ, իւր ներկայացումները պէտք է տայ երկու թաղերի թատրոնական սրահներում:

Զատկից յետոյ Ռուսաց Հիւպատոսը և մի քանի եւրոպացիներ մտադիր են մէկ կամ երկու ներկայացումներ կազմակերպել Թէրգաւթարի թատրոնական սրահում: Արդէն սկսել են մի քանի վերանորոգութիւններ, ներկայացումները լինելու են Ֆրանսերէն լեզուով:

Փետր. 25-ին խնայողական ընկերութեան ժողովում, որի նախագահութիւնը պատկանում է պ. Ն. Գորոյեանին, նա կարդաց ընկերութեան կանոնադրութիւնը որի մի քանի կէտերը անդամներն ենթարկեցին զանազան փոփոխութեանց:

Ընկերութեան իւրաքանչիւր տոմսը, արժէ 24 ղ. անդամակցողը պէտք է վճարէ երեք անգամում, ութ—ութ ղրան: Մէկ տոմս ունեցողը կունենայ մի ձայն, երկու ձայն ունենալու համար ժողովներում, անդամը պէտք է ունենայ առնուազը եօթը տոմս:

Մի մարդ իրաւունք չունի, քսան տոմսից աւելի ունենալ:

Եօթը տոմսից ինչքան էլ մեծը աւելի տոմսեր ունենայ, էլի կունենայ երկու ձայն ժողովներումն:

Ոչ ոքի իրաւունք չի տրւում առանց վարչութեան գիտութեան ծախել, կամ փոխել տալ ինչ անունով որ գնուել է տոմսը:

Ընկերութեան պայմանաժամն է 10 տարի. 10 տարուց յետոյ անդամները կարող են էլի շարունակել կամ քանդել:

Տոմս ունեցողը կարող է իւր տոմսը գրաւ դնել ընկերութեան մօտ, այդպիսի դիպուածում կըստանայ տոմսի կէս գինը:

Ընկերութեան վարչութիւնը կունենայ տասը անդամներ. նախագահ. նախագահի օգնական, երեք հաշուապահներ, երկու թղթակից, երկու գործակալ և մէկ գանձապահ:

Անդամները բոլորն էլ հայեր են որոնց թիւը համնում է մինչև 802-ի:

Մարտ 13-ին, Հանգստուր պատարագից յետոյ, հոգեհանգիստ կատարեց, հանգուցեալ մահտեսի Յարութիւն և

ստանալ, զօրեղից երեսով ծանուցեալ կերպովն են գիւղից Ղարադաղի հայերը:

Ղարադաղցի հայերի պապերը եղած են Զուղայի գերեալների այն մասում, որոնք բնակուել են Սալմաստի, Խոյի և Ջեւոյ գիւղերում: Զորաշխար, Քեզգազ-Քանդար, Փերիա և այլն ղեղուեցան ցրուեցան; հայերով տրմպ նոր էին սկսել մի նոր միջոց նորանալ դառնալ: Այդ միջոցին այժմեան հայոց Ղարադաղը վերագրեալ էր երեք Թուրք խան եղբայրների, Մօհէքամխան, Ղաֆարխան և Քեալբալխան անունով: Սորանք լսել էին որ հայ հողագործներով լիցուած են վերոյիշեալ գաւառները, կալլ լսում են որ հայ ձեռագործները զուլուած են իրենց լաւ լաւ յատկութիւններով: Մօհէքալխանը գնում խնդրում է այն գիւղերից, տէրերից մի քանի հայ մշակ ընտանիքներ, որոնց իւր տանելով պահպանել. կարողանում է սա և տանում է մօտ 20 ընտանիք հայեր, որոնք յամրառու դիւրութեամբ և նպաստով տեղափոխւում են, գալիս են Ղարադաղ, որոնք ամենն էլ միայն բնակւում են [illegible] գիւղում: Անցնում են մի քանի տարիներ երբ միւսները իմացել են թէ Ղարադաղն գնացած հայերը բաւական դիւրութիւն են վայելում և պատիւ ունին, իսկապէս հարստացել են, ուստի նոյն կերպով Ղա-

իրանց նահատակուելու վախենալով ենթին գաղթել է այժմ 4 տուն հայեր, որոնցից 3-ը երեք եղբայրներ են լինում, իսկ միւսը մի քահանայ իւր ընտանիքով: Սորանք բնակւում են Բարգիւշատ գիւղում, որն ինչպէս ասացինք կիչւում է վերին Զանագեղ, և մինչև ունի իւր մէջ ունենալու նոյն կենդանական քահանայ մեծ տէր Յովհաննէսի «օջախը»: Սորանց թոռները կան և կոչւում են փերեցիք, սորանով լինում է երկու ցեղ:

Երրորդ ցեղն է Թուրքմենները, մահմեդականացածները, որոնք այժմ կոչւում են հայացածներ: Սոքա փերեցի հին հայեր են, որոնք նեղութեան և ճնշման տակ ծարանգուած կրօնափոխ են լինում այդ նեղութիւններից ազատուելու համար և խառնւում են Թուրքերին: Պատմում են թէ մի ժամանակ փերեցի Թուրքացած հայերի գիւղերից մէկը գնում է մի քահանայ, և վախենալով Թուրքերից փոխում է իւր քահանայական զգեստը: Աղբիւրի մօտից անցնելիս մի հարս սորան տեսնում և ճանաչում է որ հայ քահանայ է, ասում աւօրական «օրհնեա տէր» բայց քահանան զգուշանալով ասում է «որդիս, ես քահանայ չեմ», հարսը ժպտալով պատասխանում է թէ, եթէ դու քահանայ չես, ես էլ հայ չեմ: Հարսը իւր կեսրոջ հետ միասին

տանում են քահանային այդ գիշերն իրենց տունը միայն, սա ընդունում է, փոքր ինչ անցնելուց յետոյ տգէն են կոչում նոյն տղամարդիկը, երեք հոգի, որոնք իրենց տանը մի հայ քահանայ տեսնելով միանգամայն զարմանում և ուրախանում են. Վերջապէս գիշերային զրուցատրութեան միջոցին երեք եղբայրներն ասում են «ղօնաղ» (հիւր) թէ քահանայ ես մի ուրանար, յայտնիր մեզ, մի վախենար մենք էլ հայի ցեղից ենք. մեր պապերը հայ են եղած, և չգիտենք թէ և խառնուած ենք պարսիկների հետ, բայց այս տունը մասամբ շարունակում է իւր ծածուկ քրիստոնէութիւնը. այս տեսնելով հրամայում է հարսներից մէկին բերել տէր հօրը ցոյց տալ ծածուկ սնտուկի կողպէքը, հրամանը կատարւում է և մեր Յովհաննէս տէր հայրը տեսնում է սնտուկի մէջ. մի հին քահանայական գլխարկ, մի արծաթեայ խաչ, մի ոսկեայ սկիհ և մի աւետարան. այնուհետեւ յայտնւում է որ դորանք քահանայի ցեղից են. և իրենց հայրը պատուիրել է ամեն իրիկնամուտ երեկոյ մի ճրագ կամ մոմ վառ դնել այդ սնտուկի վերայ և բերանացի տանել «հայրմերը» որը միայն գիտէին քրիստոնէութիւնից:

(Կը շարունակուի)

ծախսով Սինա Թումանեանների գերեզմանի վերայ, ս. Առաջնորդը Պավլրէժում գտնուած բոլոր քահանաների հետ, ներկայ էր Պավլրէժի ամբողջ հայ հասարակութիւնը որոնք հիւրասիրուեցան թէյով: Պատարագին երգում էին, Լիբանայի Հայկանուշեան դպրոցի, որբ-որդաց երգեցիկ խումբը, իրանց երգեցողութեան ուսուցչի առաջնորդութեամբ, իսկ հոգեհանգստեան շարականները երգեցին տղայոց երգեցիկ խումբը: Տէր ողորմեայից յետոյ, Ն. Սրբազնութիւնը, կարճ բայց շատ ազդու մի դամբանական քարոզ խօսեց, յետոյ անցաւ, մարտ 6-ին կայացած ժողովում վճռուած մեռելաճաշի խնդրին և հանգստարանում ննջեցեալների վճարքի մասին:

Ս. Ստեփաննոսի վանքը որը գտնւում է Երասխի ափին, վանքապատկան Դարաշամ գիւղից երկու ուխտաւորներ վանք գնալիս, կողոպտուել են և վիրաւորուել Վարմազիար Թուրք գիւղացիներից. կողոպտողները տեղեակն Առաջնորդի միջոցաւ բռնուել են ուր որ հարկն է:

Մարտ 13-ին, հոգաբարձական և ուսուցչական խառն ժողովը Լիբանայի երկսեռ ուսումնարանների, արձակեց ուսուցիչ պ. Մեսրոպ տէր Յակոբեանցին զրկելով նորան մնացած ռոճիկից, իւր վարքի պատճառով: Ինչպէս լսում ենք Թեմիս Առաջնորդը, մտադիր է մի շրջաբերականով յայտնել իւր թեմում որ միշեալ պարոնին արգելուած է ուսուցչական պաշտօն վարել:

Սովուջբուլաղի մօտերքում սպանուած են երկու հայեր, այնից ով լինելը դեռ յայտնի չէ:

Ինչպէս լսում ենք մօտ օրերս „Սէր" ընկերութիւնը ունենալու է ընդհանուր ժողով:

(Համօ)

ՆԱՄԱԿ ՋՈՒՂԱՅԻՑ

19 մարտի 1894

Ն. Ջուղայից հասած լուրերը հաստատեցին մեր ենթադրութիւնները, այնտեղի ծագած խռովութեանց մասին: Ահա նամակը, Թեմական Առաջնորդը ինչպէս որ 1892 թուականի Ն. Ջուղայի ազգային հաստատութեանց հաշուետետրի յառաջաբանի մէջ խոստացել էր, պատրաստւում էր մաքուր բռնել 1893-ի հաշիւների հետ, նաև այն անհանց անունները որոնք 40 տարուց ի վեր ամեն ազգային հաստատութեանց սնունդների պարունակութիւնը տեղա-

փոխել են իւրեանց զգեստները, և ինչ ինչ զգեստների տեղ, ձևի համար, մուրհակ են տուել: Երբ Սրբազանը յայտարարեց, որ այդ բոլոր պարտականների մուրհակները յականէ յանուանէ պէտք է տպել տալ, մի ընդհանուր սարսափ տիրեց. պարտականների մէջ կան յարգելի մարդիկ, որոնք երկաթեայ գաւազանով ջախջախել են մինչև այժմ իւրեանց դէմ ամենափոքրիկ գիտակցութիւն անողին գլուխը, և անփոխ և անպատժաբար տարիների ընթացքում վայելել են իւրեանց մենաշնորհի հաճոյքները: Այժմ նոքա մերկապարանոց լինելու փոխարէն էին ենթարկւում:

Եսայի Սրբազանը ի հարկէ այդ մարդկանցից չէր որ այդ արարածներից վախենար: Մանաւանդ որ այդ կողոպտիչների խմբապետն էր տէր Մարտիրոս աւագերէցը, որ տարիների ընթացքում դեռ ոչ մի եպիսկոպոսի հաշիւ չէ տուել. թէ ինչ է արել հանգուցեալ Թադէոս եպիսկոպոսի կտակած ահագին հարստութիւնը, որ յանձնուած է եղել նորան, իբրև կտակակատարի: Աւագերէցեան խմբակը տեսնելով որ խայտառակութեան օրը հասել է, ուզում են մի այլ խայտառակութեամբ առաջն առնել այդ բանին. ազդարարում են մի պարսիկ փերեզակին որ հայոց բազմամարդ մի հրապարակի վերայ Եպիսկոպոսի անունն անարգէ և հայհոյէ նորան: Մարդը ձերբակալւում, և կառավարութեան հրամանով ծեծուելով խոստովանում է որ նորան դրդել է աւագերէցն ինքն: Այս լուրը կայծակի արագութեամբ է անցնում բոլոր հասարակութեան վերայ, մի հայ քահանայ սովորեցնէ մի պարսկի, հայհոյել իւր մեծաւորին և ամբողջ ազգի գլխաւորին! Եպիսկոպոսը կամենում է բանադրել այդ աւագերէցին, բայց յորդելով բոլոր քահանաների միջնորդութեանց, որոնք խնայել են այդ պնդպատկառ մարդու ծեր հասակին, ներում է նորան: Փոխանակ այդ ներողամտութեան համար երախտագէտ լինելու, աւագերէցը հաւաքում է իւր ազգականներին և կուսակցականներին, և ստորագրել է տալիս նոցանից մի հեռագիր ուղղել Վեհափառ Կաթողիկոսին, խնդրելով որ յետ կանչէ Եսայի Սրբազանին: Կան նաև շատեր որոնք կամենում են հակառակ մտքով հեռագրել Կաթողիկոսին, բայց Եսայի Սրբազանը չէ թողնում տալիս նոցա, պնդելով որ իւր համար մի երջանկութիւն կը լինի Վեհափառի մօտ կոչուել և ազատուել այդ վայրենի շրջանակից, որի մէջ պարփակուած է ինքը:

*

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեկի Թէ՛րանի ճեմարանները ուխտել են յետ չը մնալ իւրեանց Ստամբոլի համբաւներից: Այդ մարդիկը, որոնց գործունէութեան ասպարէզն է խոստումների մասին պնդեցիններ, սկսել են մի գաղտնի ստորագրութիւն հաւաքել որպէս թէ Թէհրանի հայերն էլ դժգոհ են իւրեանց Թեմական Առաջնորդից, և յայտնել են այդ կերպով կացութիւն իւրեանց անհանգիստ հանգամանքներից. բայց մեզ զարմացնում է մի բան միայն: Նոքա, որ Թեմական Առաջնորդի խրատներին չեն հնազանդում ուսուցիչների և նոցա կրթութեան վերայ (օրինակ ուսուցիչների հարցը և եկեղեցական մի քանի ծանօթ ներքին խնդիրներ), ոչ եկեղեցականների կալուածների վերայ (օրինակ Շամշադինեան վանքի եկեղեցւոյ պատկանող կալուածների հարցը), ոչ դպրոցների վերայ, (օրինակ Հայկազեան վարժարանի վարչութեան հարցը), ոչ կանանց վերայ (օրինակ հանգուցեալ Թադէոսի խանդաղի կտակած դրամի հարցը), ոչ նոյն իսկ իւր ստորագրութեան բանկանների վերայ (օրինակ հանգուցեալ Խաչատուր վարդապետի և ուրիշների հարցը) ուրեմն այդ մարդիկ, կենդանի ենք, էլ ինչ գործ ունեն Եպիսկոպոսի հետ: Նոցա ինչ պէտքն է, որ Եպիսկոպոսը իւր է թէ փառ, երբ ազգային բոլոր գործերի մէջ ամենագլխաւոր վարչութիւն ունին իրանք ուսին են տալիս բան Թեմական Առաջնորդին: Մեզ ծանօթ են ամբաստանողները, թէ ինչպէս մի կանոնի համաձայն է իրանք ունենալ իւր ոչ նամակ գնել լուսաւորչական Հայոց Թեմական Առաջնորդի խնդրին մերժելով մի ստորագրութիւն գրել-երկուսիցել, մի թաղային խորհրդի անդամ ազգային եկեղեցու լուսաւորչականաց Առաջնորդին, իսկ կաթոլիկաց Առաջնորդը իրաւունք չունի նոցանից թէ լուսաւորչականաց գործերում ինչ է ուզում: Չը գիտենք ինչ է վճռելու, այդ մարդկանց գլխում, բայց դատողութեան ընթերցողի աչքում միայն Թէհրանումս է կատարւում:

„Շաւիղի" 10-րդ համարում հրատարակուած այն լուրը թէ առաջնորդի, „Նոր-Նախիջևանի յոր՛ ... չորրորդ համագումարի ուսուցիչների անհամաձայնութիւնը, ժողովականների կողմից չէ ընդունուած, մի սխալ թիւրիմացութիւն է եղել միայն, այլ վարչութեան վերաբերութեամբ, Առաջնորդի առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ անդամներից, որի պատճառով ևս առաջնորդը թողեց ժողովը և գնաց: Այդ ժողովում սկսուեց Մշակականների և Նոր-դարականների կռիւը.

Մեզ գրում են Բուշիրից, որ բրինձի և այլ կենսական մթերքների չափազանց մեծ արտածութեան պատճառով այդ մթերքների գինը շատ բարձրացել են:

Ձիւների շատութեան պատճառով ճանապարհները կը բացուին քիչ ժամանակից:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—„Մշակից" քաղում ենք հետևեալը: Մեզ հաղորդում են, որ վերջին վեց ամսուայ ընթացքում Էջմիածնի վեհարանում զանազան անձինքներից ստացուած դրամական նուիրաբերութիւնները հասնում են մինչև 50,000 րուբլու:

—Լոյս լրագիրը հաղորդում է, որ գործնական Պետերբուրգից գնալու է Վեհափառ Կաթողիկոսի, որին, մինչև այժմ կենդանի Ն. Խորէնի ծայրագոյն վարդապետ Սուքիասեանը, որը կատարելու է և թարգմանի պաշտօնը:

Արտոնատէր-Հրատարակիչ՝ Անդրէաս Բէկնազարեանց: